

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle,

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt lausuntoani hallituksen esityksestä eduskunnalle syyteneuvottelun laajentamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 187/2025).

Esityksen tavoitteista ja taustasta

Syyteneuvottelua koskevan lakiesityksen tavoitteena on laajentaa syyteneuvottelujärjestelmän soveltamisalaa ja kehittää menettelyä, jotka mahdollistaisivat rikosprosessin tehostamisen kohdistamalla resurssit tarkoituksenmukaisella tavalla. Keskeisenä päämääränä on resurssien säästäminen, joskin syyteneuvottelujärjestelmällä pyritään myös lyhentämään rikosasioiden käsittelyaikoja. Oikeudenkäynnin joutuisuus on itsessään olennainen perus- ja ihmisoikeus.

Esityksen keskeisinä keinoina ovat syyteneuvottelun mahdollistaminen kolmessa uudessa rikosnimikkeessä eli törkeässä huumausainerikoksessa, törkeässä ryöstössä ja törkeässä ihmiskaupassa. Lisäksi syyteneuvottelua ehdotetaan laajennettavaksi määrättyihin oheisseuraamuksiin, kuten liiketoimintakieltoon ja rikoshyödyn menettämiseen. Lisäksi esitetään sitä, että oikeushenkilölle määrättävästä yhteisösakosta voitaisiin neuvotella menettelyssä. Menettelyn joustavuutta esitetään lisättäväksi pidentämällä syyteneuvotteluun liittyvän tunnustamisoikeudenkäynnin määräaikaa ja mahdollistamalla syyteneuvottelu muutoksenhaussa.

Syyteneuvottelu on alun perin otettu käyttöön lainsäädännöllä, joka on tullut voimaan vuonna 2015. Syyteneuvottelua koskeva lakiesitys on käsitelty perustuslakivaliokunnassa, joka on antanut siitä lausunnon (PeVL 7/2014). Lausunto on perustunut laajaan asiantuntijakuulemiseen.

Perustuslakivaliokunta on edellisellä kerralla arvioinut syyteneuvottelua tuomiovallan käyttämistä, oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä ja yhdenvertaisuutta koskevien vaikutusten kannalta. Perustuslakivaliokunta totesi, että syyteneuvottelu ei siirrä tuomiovaltaa kielletyllä tavalla tuomioistuinten ulkopuolelle. Olennainen seikka tässä oli, että tuomioistuin voi jättää asia sillensä, jos asiassa ei ole edellytyksiä antaa tuomioesityksen mukaista tuomiota. Tuomioistuin ei myöskään ole muodollisesti sidottu syyttäjän seuraamuskannanottoon. Vastaavia järjestelmiä oli käytössä myös muissa Euroopan maissa.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksen kannalta keskeistä oli, että syyteneuvottelussa vastaaja tietoisesti luopuu oikeudestaan kuulla ja kuulustuttaa todistajia sekä itsekriminointisuojaan. Tunnustetusta rikoksesta määrättävän rangaistuksen lievennys on tuntuva (lähtökohtaisesti 1/3-osa), mutta rangaistuksen ankaruuden ero tavanomaisessa oikeudenkäynnissä tuomittavaan ei ole suhteettoman suuri eikä se asiattomasti painosta henkilöä tunnustamaan rikosta.

Yhdenvertaisuuden osalta valiokunta kiinnitti huomiota siihen, että rikoksen tunnustaminen vaikuttaa kovin eri tavoin tunnustamisoikeudenkäynnissä verrattuna tavanomaiseen oikeudenkäyntiin. Valiokunta esitti sääntelyä kehitettäväksi, etteivät erot seuraamusten ankaruudessa käytännössä muodostu epäasiallisen suuriksi. Valiokunta ehdotti harkittavaksi, että tunnustus supistettaisiin vaikuttamaan vain esimerkiksi enimmäisrangaistukseen.

Käsittääkseni perustuslakivaliokunnan lausunto on perusteltu etenkin tuomiovallan käyttämistä ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevilta osiltaan. Koska nyt tehty esitys syyteneuvottelun laajentamisesta ei tarkoita muutoksia, joilla olisi vaikutusta tuomioistuimen rooliin tai menettelyn oikeusturvatakeisiin ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan kannalta, voidaan sanotuilta osin viitata perustuslakivaliokunnan aikaisempaan lausuntoon (PeVL 7/2014).

Hallituksen esityksessä 187/2025 on todettu, että syyteneuvottelua on käytetty ennakoitua huomattavasti vähemmän. Syyteneuvottelua koskevaa lainsäädäntöä alun perin valmisteltaessa arvioitiin, että menettelyä käytettäisiin jopa 500 rikosasiassa vuodessa. Vuosina 2015-2016 tehty selvitys osoittaa toteutuneen määrän huomattavasti vähäisemmäksi.¹ Vuonna 2023 julkaistua väitöskirjaa varten laaditussa empiirisessä selvityksessä on ollut mukana 137 ratkaisua, jotka oli hankittu yhteensä 16 käräjäoikeudesta.² Omat havaintoni oikeuskäytännöstä ovat samansuuntaiset edellä viitatus tutkimustiedon kanssa.

Syyteneuvottelun käyttämisen vähäisyys on omiaan vähentämään menettelystä koituvia kustannussäästöjä sekä vaikutusta oikeudenkäyntien keston lyhentämiseksi. Lainvalmistelussa on esitetty joissakin yhteyksissä syyteneuvottelun houkuttelevuuden lisäämiseksi toimia, jotka toteutuessaan korostaisivat syyteneuvotteluun liittyviä ongelmia oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden kannalta.³ Näihin hahmotelmiin nähden hallituksen esitys 187/2025 syyteneuvottelun laajentamiseksi on jo lähtökohdiltaan verraten maltillinen.

Syyteneuvottelun soveltamisalan laajentaminen

Syyteneuvottelun soveltamisalaa esitetään laajennettavaksi kolmeen vakavaan rikosnimikkeeseen, jotka ovat törkeä ryöstö, törkeä ihmiskauppa ja törkeä huumausainerikos. Kuten aikaisemmassa lainsäädännössä, jatkossakin määrätyt henkilöön kohdistuvat rikokset olisi rajattu syyteneuvottelun ulkopuolelle. Pidän tätä lainsäädännöllistä ratkaisua perusteltuna. Etenkin osa rikoslain 20 luvussa tarkoitetuista seksuaalirikoksista, erityisesti raiskaus tai sen törkeämpi tekemuoto, ovat varsin usein todistelun kannalta vaikeasti arvioitavia rikosasioita. Perusmuotoisesta raiskauksesta tuomittava rangaistus on usein lähellä kahta vuotta, jolloin

¹ Ks. HE 187/2025 s. 59, josta käy ilmi, että sanottuina vuosina syyteneuvottelu käytiin yhteensä 77 tapauksessa.

² Tapaukset olivat pääosin vuosilta 2020-2021. Otannassa oli yhteensä 92 ratkaisua Helsingin käräjäoikeudesta, mutta näistä mukaan valittiin ainoastaan 47, joten selvityksessä hankitun tapausaineiston kokonaismäärä oli enemmän (ks. Tuomala, Salla: Tunnustuksen oikeellisuuden ja vapaaehtoisuuden varmistaminen tunnustamisoikeudenkäynnissä, Suomalainen Lakimiesyhdistys 2023 s. 12-13).

³ Ks. Tuomala 2023 s. 287-289.

harkittavaksi lähtökohtaisesti tulee ehdoton vankeus. Näissä olosuhteissa on selvää, että rangaistuksen lieventäminen ehdolliseksi yhdistettynä raiskaustapausten näyttöongelmiin tekisivät syyteneuvottelusta siinä määrin houkuttelevan, että houkuttelevuus johtaisi todennäköisesti väärin tunnustuksiin.

Pidän törkeää ryöstöä verraten ongelmattomana syyteneuvottelun kannalta. Tapauksia on määrällisesti vähän ja törkeään ryöstöön usein syyllistyvät ammatti- ja taparikolliset. Törkeä ryöstö saattaa monesti yhdistyä huumausaineiden välittämisestä aiheutuneeseen velkaantumiseen ja niin sanottuun velan perintään. Törkeällä ryöstöllä on asianomistaja, jolloin tekoihin ei liity vastaavia todisteluongelmia kuin seksuaalirikoksiin ja vakaviin huumausainerikoksiin.

Törkeä ihmiskauppa on ollut esillä syyteneuvottelun kannalta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisussa *V.C.L. ja A.N. v. Yhdistynyt Kuningaskunta* (2021). Tapauksessa syytetyt oli tuomittu huumausainerikoksista tunnustamismenettelyssä, vaikka sittemmin oli käynyt ilmi, että he olivat olleet ihmiskaupan uhreja. Tapauksen ongelma näyttäisi kiteytyvän siihen, että ihmiskaupan uhrien asemaa ei ollut riittävällä tavalla otettu huomioon rikosprosessissa, vaikka heillä oli ollut oikeudenkäynnissä avustajat. Syyteneuvottelu sinänsä ei ole vastoin Euroopan ihmisoikeussopimuksen edellytyksiä, mikä on todettu tapauksessa *Natsvlishvili ja Togonidze v. Georgia* (2014). En pidä syyteneuvottelun laajentamista törkeään ihmiskauppaan perus- ja ihmisoikeusongelmana, mutta selvää on, että yksittäistapauksessa on huolehdittava riittävällä tavalla siitä, että haavoittuvassa asemassa olevan asianosaisen oikeuksista huolehditaan asianmukaisella tavalla. Keskeinen tekijä on avustajan määrääminen ja avustajan toimintaan tarvittaessa puuttuminen, mikäli syy puuttumiseen tulee tuomioistuimen tietoon.

Törkeä huumausainerikos poikkeaa kahdesta muusta syyteneuvottelun soveltamisalaan esitetystä rikosnimikkeestä sikäli, että rikoksella ei ole asianomistajaa. Huumausainerikoksia koskeva näyttö tyypillisesti on saatu seuraamalla rikosentekijöiden välistä viestiliikennettä, hankkimalla sijaintitietoja sekä kuulustelemalla rikosentekijöitä siinä tarkoituksessa, että he kertoisivat huumausaineiden levittämisen toteuttamisesta. Näyttö on usein niukkaa ja sirpaleista. Huumausainerikoksia toteutetaan ammattimaisesti, jolloin rikosentekijöillä on yhteinen intressi välttää rikosta osoittavien jälkien syntyminen. Huumausainerikollisuuden ammattimaisuus myös tuo riskejä siitä, että jokin rikokseen osallinen ottaa niin sanotusti teot omiin nimiinsä ja tunnustaa teot, vaikka ei ole niihin syyllistynyt tai ei ole ainut rikoksiin osallinen. Tutkimuskirjallisuudessa on tunnistettu väärä tunnustus, joka on annettu todellisen rikosentekijän suojelemiseksi. Väärän tunnustamisen motivaationa tämä lienee yleisin, joskin suojelun kohde useimmiten on tunnustajan lähipiiriin kuuluva eikä esimerkiksi samaan rikollisryhmään kuuluva.⁴

Mikäli syyteneuvottelun soveltamisalan laajentaminen tulee hyväksytyksi ja lainsäädäntönä voimaan, syyteneuvotteluita törkeästä huumausainerikoksesta tullaan järjestämään huomattavasti enemmän kuin törkeissä ryöstöissä ja törkeissä ihmiskaupoissa. Törkeistä huumausainerikoksista tuomittavat rangaistukset ovat varsin ankaria ja rikoksia tehdään ammattimaisesti taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi. Nämä seikat ovat sellaisia, jotka lisäävät syyteneuvottelun houkuttelevuutta. Näiden syiden vuoksi on välttämätöntä tarkastella, mitä takeita lainsäädäntö tarjoaa siihen, että syyteneuvottelu ei yksittäistapauksessa loukkaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksiä. Toki on myönnettävä, että jo nykyisellään syyteneuvottelussa on mahdollisuus väärään tunnustamiseen ja menettelyn väärinkäyttöön, vaikka soveltamisalaa ei laajennettaisi.⁵

⁴ Tuomala 2023 s. 147-149.

⁵ Tuomala on aiheellisesti kiinnittänyt huomiota siihen, että etenkin rangaistuslajin vaihtuminen lievemmäksi voi houkutella väärin tunnustuksiin (Tuomala 2023 s. 278).

Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä tunnustamisoikeudenkäynnin oikeusturvatakeina on pidetty sitä, että asia käsitellään tuomioistuimessa, joka ei ole sidottu syyttäjän ja vastaajan väliseen sopimukseen vaan sillä on toimivalta tutkia rikossyytteiden oikeellisuus ja alentaa tarvittaessa rangaistusta. Olennaista on, että tunnustus ja suostumus menettelyyn on ollut vapaaehtoinen eikä vastaajaan ole kohdistettu painostusta tunnustuksen hankkimiseksi.⁶ Suomalainen syyteneuvottelu täyttää sanotut edellytykset ainakin niissä tilanteissa, joissa vastaajalla on oikeudenkäyntiavustaja. Tuomioistuimen rooli tunnustamisoikeudenkäynnissä on ihmisoikeustuomioistuimen edellyttämällä tavalla itsenäinen eikä se ole sidottu syyteneuvottelun lopputulokseen.

Käytännön tasolla tuomioistuimen rooliin voi liittyä ongelmia sikäli, että tuomioistuimen reaaliset mahdollisuudet tunnustuksen oikeellisuuden varmistamiseen ovat varsin rajalliset. Esitutkinta-aineisto on toimitettava tuomioistuimelle, mutta näyttöä ei varsinaisesti vastaanoteta eikä tuomioistuin suorita kattavaa näytönarviointia kuten tavallisessa rikosasian tuomioistuinkäsittelyssä. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5B luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohdassa on edellytetty, että tuomioistuimen on pyrittävä varmistumaan, että syyteneuvottelun perusteella tehty tuomioesitys vastaa vastaajan tarkoitusta. Sanotun luvun 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa edellytetään lisäksi, että tunnustuksen vapaaehtoisuudesta ja oikeellisuudesta ei saa jäädä vartenotettavaa epäilyä ottaen huomioon myös asiaa koskeva esitutkinta-aineisto. Lainkohta sinällään viittaa siihen, että tuomioistuimen on jollakin tasolla tutustuttava esitutkinta-aineistoon toisin kuin tavanomaisessa rikosasian tuomioistuinkäsittelyssä.

Tuomalan väitöskirjan empiirinen tutkimus viittaa siihen, että todistelun läpikäyminen tunnustamisoikeudenkäynnissä on ollut vaihtelevaa. Osassa tunnustamisoikeudenkäynneistä ei ole käyty läpi lainkaan todisteita. Joissakin tapauksissa oli käsitelty joitakin todisteita, mutta pääasiassa asianosaisten aloitteesta. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että tuomioistuimet eivät ole viran puolesta käyneet läpi esitutkinta-aineistoa, vaan enintään tarkastaneet sieltä yksittäisiä tosiseikkoja ja muuten on tyydytty käymään läpi todisteet, joihin asianosaiset ovat halunneet vedota vielä tunnustamisoikeudenkäynnissä. Tutkimustulosten perusteella tuomioistuimen rooli tunnustuksen oikeellisuuden varmistamisessa näyttäytyy passiivisena ja vaihtelevana sikäli, että yhdenmukaista menettelytapaa tunnustuksen oikeellisuuden selvittämisessä ei ole.⁷ Tämä viittaa siihen, että tosiasiallisesti vastaajan oikeusturvan varmistamiseksi oikeudenkäyntiavustajan toimet ovat keskiössä ja tuomioistuimella voi tapauskohtaisesti olla täydentävä vaikutus, mikäli asiaa käsittelevä tuomari esimerkiksi tunnustamisoikeudenkäyntiin valmistauduttaessa perehtyy siinä määrin esitutkinta-aineistoon, että voi varmistua tunnustuksen oikeellisuudesta tämän perusteella.

Syyteneuvotteluun liittyvät oikeusturvaongelmat saattavat jossakin määrin korostua törkeissä huumausainerikoksissa, koska niissä todistelu yleisesti ottaen on niukempaa ja sirpaleisempaa kuin esimerkiksi vakavissa väkivaltarikoksissa. Tuomioistuinten rooli tunnustamisoikeudenkäynneissä näyttäytyy passiivisena ja käytännöt epäyhtenäisinä tunnustusten oikeellisuuden varmistamisessa. Toisaalta syyteneuvottelu on jo nykyisellään mahdollista vastaavankaltaisissa, joskin rangaistusarvoltaan jossakin määrin lievemmissä rikosasioissa. Tuomioistuinten rooliin liittyvät näkökohdat rasittavat syyteneuvottelujärjestelmää jo nykyisellään. Törkeiden huumausainerikosten kohdalla rangaistuslajin vaihtuminen ehdottomasta ehdolliseksi vankeudeksi ei muodostane pääsääntöisesti syyteneuvottelun liialliseen

⁶ *Natsvlishvili ja Togonidze*, kohdat 92-95.

⁷ Ks. Tuomala 2023 s. 203-207.

houkuttelevuuteen liittyvää ongelmaa, koska törkeistä huumausainerikoksista määrätään huomattavan pitkiä vankeusrangaistuksia.⁸

Yhdenvertaisuus

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa 7/2014 on arvioitu perustuslain 6 §:n 1 momentin vaatimusta yhdenvertaisuudesta syyteneuvottelun kannalta. Perustuslakivaliokunta on tuolloin todennut, että erot seuraamusten ankaruudessa eivät saisi muodostua epäasiallisen suuriksi. Tällä on viitattu syyteneuvottelussa määrättävien rangaistusten eroavuuteen suhteessa tavalliseen rikosprosessiin. Syyteneuvotteluun osallistuminen ja rikoksen tunnustaminen perustuu sinänsä vapaaehtoisuuteen, joten menettely itsessään ei ole ongelmallinen perustuslaissa turvatun yhdenvertaisuuden kannalta. Syyteneuvottelu on lainsäädännöllä rajattu tiettyihin rikoksiin, mutta raja on itsessään hyväksyttävä ja perusteltu. Lakiesityksellä (HE 187/2025) ei nähdäkseni puututa rajaukseen tavalla, joka loukkaisi yhdenvertaisuutta.

Yhdenvertaisuuden kannalta todellinen ongelma nähdäkseni on syyteneuvottelussa määrättävien, lievennetyltä rangaistusasteikolta määrättävien rangaistusten suhde seuraamukseen, joka tavallisessa rikosprosessissa määrätään vastaajan tunnustettua rikoksen. Korkeimman oikeuden ratkaisusta (KKO 2026:17, 2018:60 ja KKO 2023:19) voidaan todeta, että tunnustamiselle annettu rangaistusta lieventävä vaikutus on ollut epäyhtenäistä jopa ylimmässä oikeusasteessa. Tapauksessa KKO 2026:17 on todettu, että tunnustus ei oikeuttanut alentamaan rangaistusta kyseisestä rikoksesta (törkeä huumausainerikos) vähimmäisrangaistusta lievemmäksi, vaikka vastaaja oli teon tunnustanut. Kuitenkin tapauksessa KKO 2023:19 rangaistusta on lievennetty neljäsosalla rikosasiassa, joka koski petosrikoksia. Kysymys siten oli rikosnimikkeestä, jonka osalta syyteneuvottelu oli lain mukaan mahdollista. Toisaalta tapauksessa KKO 2026:17 syyteneuvottelua ei olisi voitu käydä törkeästä huumausainerikoksesta. Tätä seikkaa ei kuitenkaan ole todettu ratkaisun perusteluissa, vaan ratkaisu on perustunut yksinomaan siihen, että perusteita rangaistusasteikon alittamiselle ei ollut.⁹

Ratkaisu KKO 2018:60 koski vakavia seksuaalirikoksia, joista määrättyä vankeusrangaistusta (4 vuotta 10 kuukautta) alennettiin tunnustuksen vuoksi vain neljällä kuukaudella. Rangaistuksen alentamista voi pitää huomattavan vähämerkityksisenä etenkin kun otetaan huomioon, että vakavissa seksuaalirikoksissa tunnustaminen on erittäin harvinaista. Ratkaisu ei näyttäisi olevan linjassa myöskään tapauksiin KKO 2026:17 ja KKO 2023:19, joissa tunnustamisen on katsottu oikeuttavan lähtökohtaisesti neljänneksen alennukseen rangaistuksesta. Omat havaintoni alempien tuomioistuimien rangaistuskäytännöstä ovat samansuuntaisia. Tuomioistuimet arvioivat varsin vaihtelevasti tunnustuksen merkitystä rangaistusta alentavana tekijänä. Toisinaan tunnustamiselle annetaan vähäinen merkitys, mikä korostaa syyteneuvottelussa ja tavallisessa rikosprosessissa määrättävien rangaistusten välisen eron merkittävyyttä. Perustuslakivaliokunnan esittämä huolenaihe näkyy siten toteutuneen oikeuskäytännössä.

Jos tunnustukselle annettava merkitys rangaistuksen mittaamisessa on epäyhtenäistä jopa ylimmässä oikeusasteessa, on vaikea nähdä, että tunnustuksen arvioiminen muuttuisi muutoin kuin lainsäädäntömuutoksin. Ongelma rangaistuskäytännön epäyhtenäisyydessä ei sinänsä ole sidoksissa nyt tehtyyn lakiesitykseen eikä ole oletettavaa, että laajennetun soveltamisalan kattamissa rikosnimikkeissä yhdenvertaisuutta koskevat epäkohdat kärjistyisivät. Näin ollen en

⁸ Rangaistuslain vaihtumista on toisinaan pidetty syyteneuvottelun houkuttelevuutta lisäävänä tekijänä, joka voi tarpeettomasti kannustaa väärään tunnustukseen (ks. Tuomala 2023 s. 262-265).

⁹ Tapauksessa KKO 2026:17 on perusteluissa suoraan todettu, että asiassa olisi ollut lähtökohtaisesti edellytykset alentaa rangaistusta vähintään neljänneksellä (kohta 19).

pidä lakiesitystä itsessään perustuslain edellyttämää yhdenvertaisuutta loukkaavana. Sen sijaan havainnot rangaistuskäytännön eriävyydestä saattavat edellyttää lainsäädäntötoimia tai ainakin käytännön tarkempaa selvittämistä tutkimustiedon pohjalta.

Syyteneuvottelu oheisseuraamuksista ja yhteisösakosta

Hallituksen esityksessä 187/2025 on esitetty syyteneuvottelun laajentamista rikosasian oheisseuraamuksiin eli rikoshyödyn menettämiseen ja liiketoimintakieltoon. Lisäksi esitetään, että syyteneuvottelua voitaisiin käydä yhteisösakosta.

Oheisseuraamuksissa tai yhteisösakossa ei ole kysymys rikosoikeudellisen seuraamuksen määräämisestä luonnolliselle henkilölle. Rikoshyödyn menettäminen perustuu rikoslain 10 luvun säännöksiin, joiden taustalla on pyrkimys konfiskoida rikoksella saatu taloudellinen hyöty valtiolle. Lakiesityksessä on rajattu rikoshyödyistä neuvottelemista siten, että neuvottelu voi kohdistua ainoastaan sellaiseen osaan rikoshyötyä, jota asianomistaja ei ole vaatinut yksityisoikeudellisena korvauksena itselleen (HE 187/2025 s. 108). Neuvottelu kohdistuu siten valtiolle tulevaan osuuteen, jossa ei ole kysymys sanktiosta vaan taloudellisen hyödyn konfiskoinnista.

Myöskään liiketoimintakieltoa ei voida pitää rikosoikeudellisena seuraamuksena, vaan sen tarkoituksena on ennaltaehkäistä taloudellisia väärinkäytöksiä jatkossa. Liiketoimintakielto lienee luonnehdittavissa ennakkolliseksi turvaamistoimeksi. Lakiesityksessä liiketoimintakieltoon liittyvä vastaava tuomioistuimen harkintavalta kuin rangaistuksen määräämiseen, sillä liiketoimintakiellon lopullisesta sisällöstä määräisi tuomioistuimen (HE 187/2025 s. 109).

Rikoshyödyn menettäminen ja liiketoimintakielto eivät ole varsinaisesti rikosoikeudellisia seuraamuksia, vaikka ne kohdistuvat oheisseuraamuksina luonnolliseen henkilöön. Seuraamuksia ei voida pitää rikossyytteinä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa tarkoitettuun tavoin, sillä ne eivät täytä niin sanottuja *Engel* – kriteereitä.¹⁰ Oheisseuraamukset eivät ole kansallisessa oikeudessa rangaistusluonteisia, ne eivät voi johtaa vapaudenmenetykseen eikä seuraamuksia koskeva harkinta ole kytköksissä teon rikosoikeudelliseen vakavuuteen. Liiketoimintakielto kohdistuu rajattuun henkilöjoukkoon ja rinnastuu tarkoitukseltaan esimerkiksi ajokieltoon, jota nykyisellään ei käsitellä yhdessä syyteasian kanssa vaan hallinnollisessa menettelyssä. Olisi ristiriitaista tulkita oheisseuraamuksia koskevia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksia ankarammin verrattuna varsinaiseen rikossyytteiden käsittelemiseen. Siten neuvottelua oheisseuraamuksista voi pitää lähtökohtaisesti ongelmattomampana syytteistä neuvottelemiseen verrattuna.

Yhteisösakko on oikeushenkilöön kohdistuva seuraamus, joka sinällään on rikosoikeudellinen sikäli, että rahamääräinen seuraamus voidaan määrätä oikeushenkilölle, jonka toiminnassa on tehty rikos. Rikoslain 9 luvun 6 §:ssä mainittu yhteisösakon mittaamisen perusteet viittaavat rangaistuksen mittaamiseen rinnastuvaan harkintaan, sillä perusteina on mainittu muun muassa laiminlyönnin laatu ja laajuus, rikoksen laji ja vakavuus, rikollisen toiminnan laajuus, tekijän asema oikeushenkilön toiminnassa sekä se, osoittaako oikeushenkilön velvollisuuksien rikkominen piittaamattomuutta lain säännöksistä tai viranomaisten määräyksistä. Lisäksi arvioitavaksi tulevat muulla laissa säännelty rangaistuksen mittaamisperusteet.

¹⁰ Ks. Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti: Euroopan ihmisoikeussopimus, 6. uudistettu painos Alma Talent Oy 2018 s. 637-643 ja 1135-1136.

Vaikka yhteisösakon määräämisessä noudatetaan pitkälti rangaistuksen mittaamiseen rinnastuvia perusteita ja seuraamus on verrattavissa rikosoikeudelliseen seuraamukseen eli lähinnä sakkorangaistukseen, yhteisösakko on oikeushenkilöön kohdistuva seuraamus eikä siten ”rikossyyte” Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa tarkoitetulla tavalla. Olisi siten ristiriitaista tulkita, että ihmisoikeustuomioistuin on oikeuskäytännössä pitänyt syyteneuvottelua luonnolliseen henkilön rikossyytteistä sallittuna, mutta sopimus jollakin tavalla rajoittaisi oikeushenkilöihin kohdistuvia seuraamuksia, vaikka ne eivät rinnastu rikossyytteeseen. Pidän siten ilmeisenä, että syyteneuvottelun laajentaminen yhteisösakkoon ei ole merkityksellistä perus- ja ihmisoikeustarkastelussa.

Neuvottelumahdollisuus rikoshyödyn menettämisestä ja liiketoimintakiellosta voisi olla merkityksellinen perus- ja ihmisoikeuksien kannalta, jos lievennys seuraamusten kokonaisuudesta tekisi syyteneuvottelusta niin houkuttelevan vaihtoehdon, että vastaaja sen vuoksi tunnustaisi rikoksen, jota ei ole tehnyt. Tämä vaihtoehto on otettava huomioon, sillä seuraamusten suhteettoman suuri lievennys voisi johtaa vääriin tunnustuksiin. Pidän tässä suhteessa kuitenkin olennaisempana lievennystä, joka syyteneuvottelussa kohdistuu varsinaiseen rangaistusseuraamukseen. Kolmasosan lieventämistä voi pitää merkittävänä etenkin silloin, jos tähän liittyy rangaistuslajin muuttuminen. Tähän nähden euromääräisellä rikoshyötyä koskevalla seuraamuksella voi olettaa olevan vähäisemmän merkityksen etenkin, kun usein konkreettinen ulosotossa realisoituva osa rikoshyödyistä voi joka tapauksessa jäädä vähäisemmäksi. Liiketoimintakiellon osalta lakiesitys jättää etenkin syyttäjälle harkinnanvaraa, missä määrin liiketoimintakiellosta voidaan neuvotella. Joka tapauksessa syyteneuvottelu lisää syyttäjän painoarvoa siinä, miten syyteneuvottelussa tasapainotetaan yhtäältä rikosprosessin joutuisuutta koskevaa tavoitetta suhteessa rikosvastuun toteutumiseen ja uskottavaan seuraamuskäytäntöön.

Syyteneuvottelu ja oikeudenkäynnin julkisuus

Hallituksen esityksessä 187/2025 on arvioitu julkisuuteen liittyviä kysymyksiä ainoastaan asianosaisjulkisuuden kannalta. Asianosaisjulkisuus on lähes poikkeukseton sääntö oikeudenkäynnissä eikä syyteneuvottelu rajoita asianosaisjulkisuuden toteutumista. Sinällään asianosaisjulkisuuden tosiasiallista toteutumista tukee se, että syyttäjän seuraamuskannanotoilta edellytetään informatiivisuutta.

Hallituksen esityksessä tai edellisessä perustuslakivaliokunnan lausunnossa (7/2014) ei ole erikseen arvioitu oikeudenkäynnin yleisöjulkisuutta, vaikka julkisuus on perusoikeus ja julkisuutta on edellytetty myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa. Yleisöjulkisuus sinällään toteutuu tunnustamisoikeudenkäynnissä, koska käsittelyä tuomioistuimessa on mahdollista seurata ja oikeudenkäyntiasiakirjoja pyytää vastaavalla tavalla kuin tavallisessa rikosprosessissa. On kuitenkin huomattava, että tunnustamisoikeudenkäynnissä ei todistelua vastaanoteta siten kuin tavallisessa rikosprosessissa. Tunnustamisoikeudenkäynnissä tuomiota ei myöskään perustella vastaavalla tavalla, koska syyksilukeminen perustuu lähinnä vastaajan tunnustamiseen, jonka oikeellisuudesta on pyritty varmistumaan.¹¹ Käsittely ja tuomioistuimen ratkaisu eivät siten tunnustamisoikeudenkäynnissä tarjoa yleisölle mahdollisuutta ottaa selkoa, mihin tosiseikastoon rikosvastuu on tuomioistuimen ratkaisussa tosiasiallisesti perustunut.

Tunnustamisoikeudenkäynnissä julkisuus toteutuu nähdäkseni huomattavasti rajallisemmin kuin tavallisessa rikosprosessissa. Tämä ei sinällään johdu syyteneuvottelua koskevasta

¹¹ Ks. Tuomala 2023 s. 231-239. Tuomala toteaa, että tuomioiden perusteluja ei pääsääntöisesti ole kirjoitettu siten että niitä lukevalle ulkopuoliselle selviäisi, millä perusteella käräjäoikeus on vakuuttunut tunnustuksen oikeellisuudesta ja vapaaehtoisuudesta.

lainsäädännöstä eikä nyt tehdystä lakiesityksestä syyteneuvottelun laajentamiseksi. Julkisuuden toteuttamiseksi olisi kuitenkin perusteltua muuttaa lainsäädäntöä siten, että tunnustamisoikeudenkäyntien osalta esitutkinta-aineiston julkisuus pyritäisiin toteuttamaan mahdollisimman laajasti. Nykyisellään esitutkintaviranomaiset salaavat esitutkinta-aineistoa laajasti, vaikka menettely ei näyttäisi perustuvan kaikilta osin voimassa olevaan julkisuuslainsäädäntöön.¹² Esitutkinta-aineisto toimitetaan tuomioistuimelle, mutta siitä ei sellaisenaan tule oikeudenkäyntiaineistoa eikä tuomioistuin liene velvollinen läpikäymään esitutkinta-aineistoa mahdollisen tietopyynnön toteuttamiseksi. Lainsäädännöllä olisi näin ollen tarkennettava esitutkintaviranomaisen salassapitokäytäntöä siten, että yleisöllä on mahdollisuus saada tunnustamisoikeudenkäynnin perusteena oleva esitutkinta-aineisto käyttöönsä mahdollisimman laajasti. Tämä osaltaan varmistaisi sitä, että julkisuuden funktiot toteutuisivat myös tunnustamisoikeudenkäynnissä eikä kevennetty menettely tuomioistuimessa rajoittaisi oikeudenkäynnin julkisuutta perusteettomasti.

Syyteneuvottelu muutoksenhaussa

Syyteneuvottelua on käytetty muutoksenhakuvaiheessa, vaikka lainsäädännössä ei alun perin tätä vaihtoehtoa ole otettu huomioon. Lakiesityksessä on tästä syystä pyritty täsmentämään mahdollisuus syyteneuvotteluun muutoksenhaussa, mitä sinällään voi pitää asianmukaisena.¹³

Lakiesityksessä on ehdotettu oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:ää muutettavaksi siten, että syyttäjä voisi tehdä esityksen syyteneuvottelusta myös rikosasian ollessa tuomioistuimessa vireillä. Asiallisesti tällä lisäyksellä on ollut tarkoituksena vahvistaa mahdollisuus syyteneuvotteluun vielä muutoksenhaussa. Tähän esitykseen ei sinällään ole huomautettavaa. Hallituksen esityksessä on kuitenkin, sinänsä täysin paikkaansa pitävästi, pidetty lähtökohtana, että rangaistuksen lieventäminen ei saa olla kaavamaisista. Lievennyksen pitäisi olla vähäisempi, mitä myöhemmässä vaiheessa rikosprosessia syyteneuvotteluun ryhdytään. Syyteneuvottelulla pitäisi tällöin olla saatavissa huomattavia prosessiekonomisia hyötyjä ja neuvottelulle olisi oltava painava syy.¹⁴

Olen täysin samaa mieltä hallituksen esityksessä lausutun kanssa siitä, millä reunaehdoilla syyteneuvottelua voidaan muutoksenhakuvaiheessa käydä. Pidän kuitenkin ongelmallisena, että reunaehdot eivät näy mitenkään lain sanamuodoissa. Valittu lainsäädäntötekniikka mahdollistaa sen, että lainsäätäjän tarkoituksesta riippumatta syyttäjä tai tuomioistuin voivat sallia resurssien säästämiseksi syyteneuvottelun samoilla periaatteilla muutoksenhakutuomioistuimessa kuin varhaisemmassa vaiheessa. Mitä enemmän oikeuslaitokseen tulevaisuudessa kohdistetaan resursseja vähentäviä säästötoimenpiteitä, sitä reaalisemmaksi tällainen näkymä muodostuu. Tämänkaltaisen menettelyn ehkäisemiseksi pitäisin perusteltuna, että rangaistuksen lieventämisen reunaehdot kirjattaisiin suoraan rikoslain 6 luvun 8a §:ään. Ainakin säännöksessä tulisi mainita periaate siitä, että rangaistusta mitattaessa on otettava huomioon, missä rikosasian käsittelyvaiheessa tekijä on teon tunnustanut ja missä määrin tunnustaminen on vaikuttanut oikeudenkäynnin keston ja muihin seikkoihin.

¹² Ks. Tapanila, Antti: Oikeudenkäynnin julkisuus riita- ja rikosasioissa, 2. uudistettu painos Edita Publishing Oy s 268-271.

¹³ Ks. HE 187/2025 s. 48.

¹⁴ HE 187/2025 s. 97.

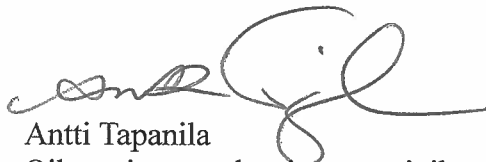
Yhteenveto

Syyteneuvotteluun liittyy yhteiskunnallisesti määrättyjä riskitekijöitä, joita on tuotu esille tutkimuskirjallisuudessa ja myös edellisessä perustuslakivaliokunnan lausunnossa. Tuomioistuimen rooli tunnustamisoikeudenkäynnissä ei välttämättä ole toivotunkaltainen eikä tuomioistuimella nykyisellään ole tosiasiallisesti kovin tehokkaita keinoja tunnustuksen oikeellisuuden varmistamiseen. Toisaalta tunnustamisoikeudenkäynneissä vastaajilla pääsääntöisesti on oikeudenkäyntiavustaja, mitä voi pitää välttämättömänä osatekijänä oikeusturvan varmistamiseksi.

Syyteneuvottelun toimivuutta ja siihen liittyviä ongelmakohtia olisi perusteltua selvittää laajemmin tutkimustiedon pohjalta. Menettelyä nykyisellään käytetään verraten vähän eikä lakiesitys siinä tehdyin laajennuksin todennäköisesti tule johtamaan menettelyn käytön merkittävään lisääntymiseen. Tästä syystä voi olettaa, että syyteneuvottelun laajentaminen ei tule merkittävästi tehostamaan oikeudenkäyntejä ja lyhentämään käsittelyaikoja.

Vaikka pidän syyteneuvottelua joiltakin osin ongelmallisena, ei lakiesityksessä ole nähdäkseni osoitettavissa sellaisia kohtia, jotka edellyttäisivät käsittelyä perustuslainsäätämisyjärjestyksessä. Näin ollen lausuntonani totean, että lakiesitys voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Tampereella 12. maaliskuuta 2026

Antti Tapanila

Oikeustieteen tohtori, prosessioikeuden dosentti